

фінансового простору є передумовою для забезпечення фінансової безпеки. З метою забезпечення стійкого фінансового простору важливо враховувати важливі аспекти, такі як фінансова стабільність, ліквідність та інші, що, зі свого боку, забезпечить фінансову безпеку. Отже, підтримка стійкості фінансового простору та забезпечення фінансової безпеки є ключовими завданнями державних органів, регуляторів та інших зацікавлених сторін у забезпеченні сталого економічного розвитку. У зв'язку із цим особливого значення набуває роль держави як суб'єкта фінансового простору, що суттєво здійснює вплив на його формування, зокрема й у частині визначення боргової політики, про що буде йтися далі.

1.4. Боргова політика держави як елемент формування фінансового простору

Трансформація країни від індустріального до інформаційного суспільства, зростання ролі глобалізаційних процесів на всіх рівнях соціально-економічних відносин, про що зазначалося у попередніх частинах цієї монографії, зумовили необхідність й значимість розуміння поняття «фінансовий простір». У контексті розгляду останнього з економічної точки зору як взаємодії суб'єктів фінансових відносин з приводу формування, розподілу та перерозподілу фінансових ресурсів (активів) проглядає особлива роль держави у процесах формування та зміцнення фінансового простору в межах економічного простору. Отже, питання організації та структури економічного простору певною мірою є базисними, а тому заслуговують детальнішої уваги вже з позиції трактування цієї дефініції, яка у процесі еволюції зазнала ряду змін. До прикладу, необхідно виділити такі трактування (табл. 1.4).

Підсумовуючи різні підходи до визначення економічного простору, варто виокремити основоположні елементи:

- просторова та часова обмеженість;
- неоднорідність;
- невизначена кількість сегментів простору;
- позиції суб'єктів економічного простору визначаються рівнем їх владних повноважень та рівнем концентрації капіталу.

Таблиця 1.4 – Тракткування дефініції «економічний простір»
зарубіжними та вітчизняними науковцями

Науковець	Тракткування поняття «економічний простір» або його структура
І. К. Бистряков, Л. Г. Чернюк ¹⁰⁹	Форма взаємодії об'єктів та суб'єктів господарювання; основні складові: фізичний простір та економічне поле
П. Бурдє	Відносно замкнена та автономна система відносин
Б. М. Данилишин	Виділяє три види простору: виробничий, соціально-економічний та природно-ресурсний
В. Б. Родченко, Ю. І. Прус ¹¹⁰	Середовище взаємодії між господарюючими суб'єктами, що існує у межах процесу обміну інформацією та входження у єдину мережеву систему взаємовідносин
Т. В. Пепа ¹¹¹	Частина реального простору, що зумовлена взаємодією матеріальних систем різних ієрархічних рівнів, яка відбувається у процесі господарської діяльності людини і визначається через їх характеристики

Джерело: складено автором на основі [109–111].

Повертаючись до фінансового простору, з огляду на виокремлені характеристики економічного простору, можна стверджувати, що він являє собою, по-перше, системну взаємодію суб'єктів фінансових відносин у рамках певних територіальних утворень та часових обмежень, а, по-друге, акцентувати увагу на багатоаспектній ролі держави у процесі формування фінансового простору, що проявляється, зокрема, у таких аспектах (рис. 1.2).

З точки зору організації фінансового простору держава виступає суб'єктом перерозподілу основного результату діяльності суспільства-валового внутрішнього продукту. Як результат, у розпорядженні держави формується основний централізований фонд – Державний бюджет. У процесі еволюції держави як суб'єкта економічних відносин

¹⁰⁹ Ковтонюк К. В. Теоретичні аспекти визначення поняття «фінансовий простір». *Вчені записки Ун-т економіки та права «КРОК»*. 2010. Вип. 22. С. 33–43. URL : <http://surl.li/gfsxl>

¹¹⁰ Родченко В. Б., Прус Ю. І. Теоретико-методичні засади розвитку регіонального економічного простору в умовах трансформаційних зрушень. *Соціальна економіка*. 2016. Вип. 52. № 2. С. 46–53. URL : <https://er.chdtu.edu.ua/bitstream/ChSTU/3127/1/6.pdf>

¹¹¹ Пепа Т. В. Концептуальні основи розбудови економічного простору України / за ред. Б. М. Данилишина. Київ; Черкаси : Брама-Україна, 2007. 124 с.

Фінансовий простір України в умовах глобалізаційних і деглобалізаційних трансформацій

спостерігається виокремлення кількох основних джерел акумуляції фінансових ресурсів – це дохід від приватизації державного майна, податки і збори, внутрішній та зовнішній державний кредит.

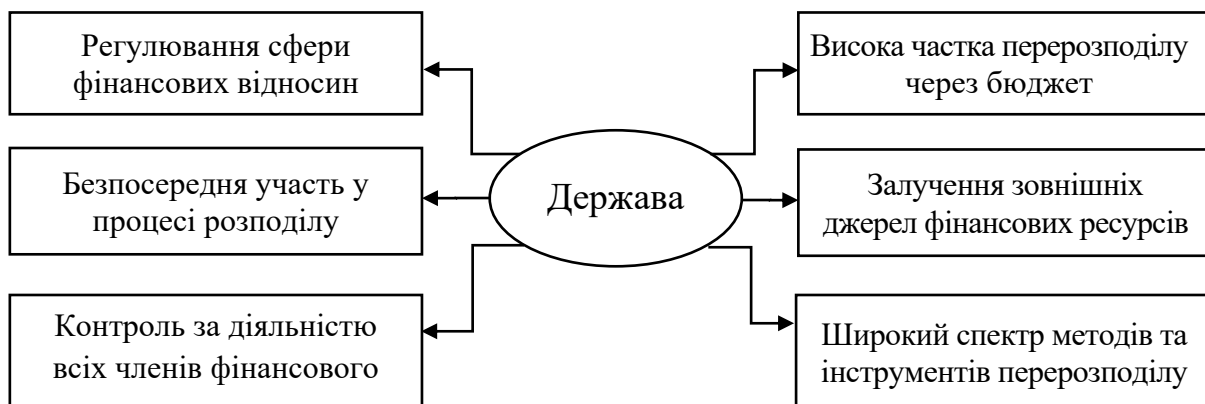

Рисунок 1.2 – Держава як суб’єкт фінансового простору
Джерело: складено на основі [110, 111].

Кількість приватизованих державних підприємств з моменту здобуття Україною незалежності відображена на рис. 1.3. Незважаючи на фіскальну ефективність приватизаційних процесів в Україні протягом тривалого проміжку часу, варто відзначити обмеженість цього ресурсу у процесі перерозподілу об’єктів національного багатства між потенційними власниками¹¹². У рамках такого твердження варто виділити переваги та недоліки цього процесу, притаманні для України. До позитивних аспектів приватизації державного майна можна віднести:

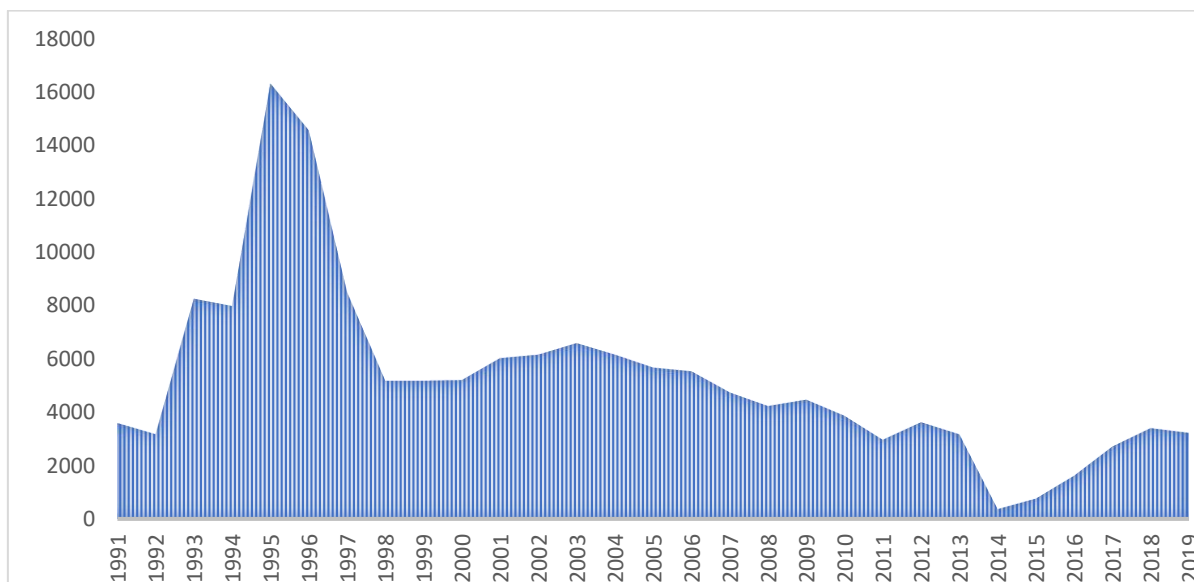
– впровадження нових технологій, модернізація виробництва чи вдосконалення виробничого циклу. Вітчизняна практика свідчить, що окремі державні підприємства були збитковими, оскільки потребували інвестицій та технологічного переоснащення. У кінцевому результаті процеси приватизації здатні забезпечити зростання доходів державного бюджету, збільшення кількості робочих місць і зменшити розмір дефіциту Державного бюджету України;

– здатність активізувати процеси розвитку малого та середнього бізнесу, ефективний розвиток якого лежить в основі ефективної економіки¹¹³;

¹¹² Жалдак Г. П., Красовська М. Р. Процеси приватизації та розвиток економіки України. *Економіка та держава*. 2020. № 11. URL : http://www.economy.in.ua/pdf/11_2020/20.pdf

¹¹³ Скиба М. В. Приватизація як інструмент структурного перетворення в економіці України: поняття, основні проблеми та шляхи їх вирішення. *Економіка та управління підприємствами та національним господарством*. 2018. Вип. 1. С. 125–133.

– розвиток інфраструктури ринку та її складових;
– здатність привабити іноземного інвестора, поживити інвестиційний клімат сприяють окремим аспектам економічного зростання економіки країни. Варто зазначити, що 2020 року уряд виставив на продаж усі підприємства державної власності, крім стратегічних об'єктів.

**Рисунок 1.3 – Кількість приватизованих підприємств в Україні
з 1991 по 2019 років, шт.**

Джерело: складено автором на основі [112, 114].

Як свідчать наведені на рис. 1.4 дані, з 2003 по 2004 років до державного бюджету у результаті приватизації надійшло 1 412 млн дол США, з 2004 по 2005 років було приватизовано підприємств на суму 4 339,1 млн грн, відносний приріст, порівняно з попереднім періодом, становить 242,4 %¹¹⁴.

Незважаючи на порівняно високі надходження від приватизації державного майна, цей метод не може використовуватись на постійній основі. Це пов'язано з такими факторами:

1) обмеженість ресурсної бази. З моменту здобуття Україною незалежності було продано велику кількість підприємств державної власності. Зважаючи на той факт, які підприємства, що залишились у власності держави є природними монополіями або мають стратегічне значення для розвитку економіки України;

¹¹⁴ Дохід від приватизації українських підприємств / Офіційний сайт Фонду державного майна України. URL : [https://privatization.gov.ua/product\\$category/success_stories/](https://privatization.gov.ua/product$category/success_stories/)

- 2) зниження рівня соціальних гарантій;
- 3) ризик виникнення монополій у межах країни;
- 4) ліквідація об'єктів приватизації.

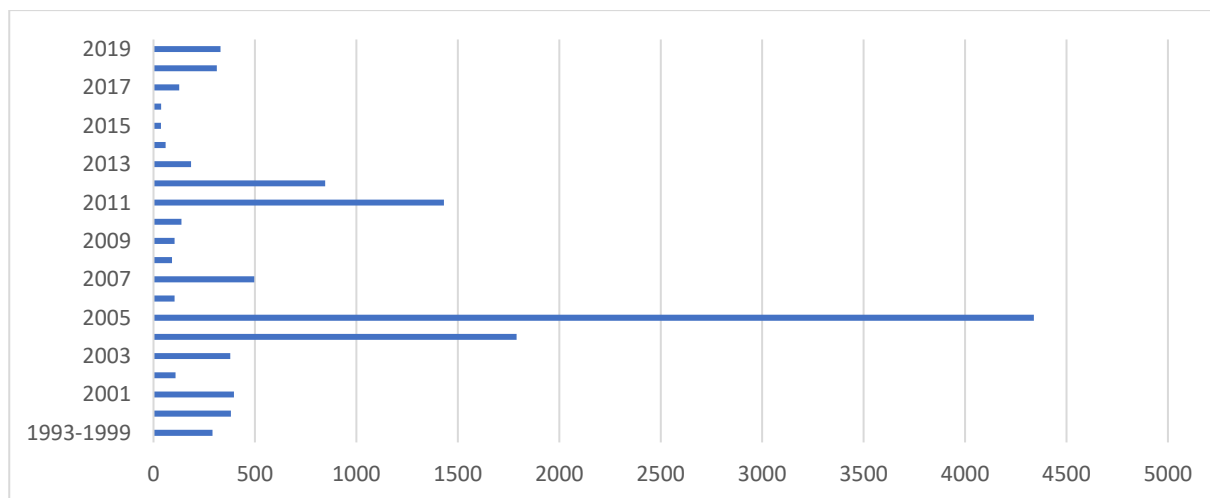

Рисунок 1.4 – Бюджетні надходження від приватизації державного майна в Україні, млн дол. США

Джерело: складено автором на основі [113, 114].

Зважаючи на вищезазначене, найбільш доцільним залишається використання податків та позикових фінансових активів. Наповнення дохідної частини бюджету за рахунок податків є обмеженим і, як зазначає французький вчений-економіст П. Годме: «податковий тягар не може перевищити податкові межі без того, щоб не викликати серйозні економічні і політичні наслідки». Щодо конкретної фінансової політики, державні позики стають найбільш вигідними фінансовими ресурсами. Тому уряд змушений залучати альтернативні для фіскалу джерела фінансування, використовуючи позики для фінансування потреб держави.

Незважаючи на високу фіскальну ефективність податків у структурі Державного бюджету, варто зазначити, що постійне їх зростання стосовно постійно зростаючих суспільних потреб створює ряд проблем, зокрема: загрози зростання податкового навантаження, тінізація економіки, зниження інвестиційної активності всіх суб'єктів, зменшення рівня заощаджень.

У структурі податкових платежів найбільша питома вага припадає на податок на додану вартість, податок на прибуток підприємств та податок на доходи фізичних осіб¹¹⁵. Характерним для країни

¹¹⁵ Бюджет України 2021: статистичний збірник / Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL : https://mof.gov.ua/storage/files/2_Budget_of_Ukraine_2021.pdf

Розділ I. Загальнотеоретичні засади формування і зміцнення фінансового простору

залишається той факт, що зростання податкових надходжень у довоєнний період не зменшило потребу країни у додатковому фінансуванні.

У зв'язку із цим виникає необхідність використання позикових ресурсів як компенсаторів недостатності (браку) бюджетних коштів.

Рисунок 1.5 – Податкові надходження у структурі
Державного бюджету України з 2016 по 2022 рр., млрд грн
Джерело: складено автором на основі [115].

Основною причиною виникнення державних запозичень як економічного явища став дефіцит Державного бюджету України (табл. 1.4).

Таблиця 1.5 – Динаміка показника дефіциту
Державного бюджету України з 2015 по 2022 роки

Період	Дефіцит, млрд грн	Дефіцит, %ВВП
2015	45,2	2,28
2016	70,1	2,94
2017	47,8	1,6
2018	59,2	1,66
2019	78	1,96
2020	217,1	5,18
2021	198	3,6
2022	914,7	–
2023 (план)	1 296,5	

Джерело: складено автором на основі даних Міністерства фінансів України¹¹⁶.

¹¹⁶ Дефіцит Державного бюджету України / Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL : <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/>

Фінансовий простір України в умовах глобалізаційних і деглобалізаційних трансформацій

Динаміка дефіциту Державного бюджету України у довоєнний період свідчить про його хронічний характер. З 2017 по 2020 роки спостерігається щорічний приріст дефіциту, який, на думку вчених-теоретиків та практиків, зумовлений такими факторами: 1) неефективна фінансова політика; 2) високий обсяг витрат держави на соціальне забезпечення; 3) низька інвестиційна активність; 4) недостатній ступінь розвитку реального сектору економіки; 5) політика «проїдання боргів» тощо.

За допомогою державних позик можна дещо послабити існуючі протиріччя в суспільстві між існуючими потребами і можливістю їх задоволення за рахунок бюджетних коштів. Залучаючи кредитні ресурси, уряд має можливість для економічного зростання країни і зменшення відставання від розвинених країн світу.

Фінансування бюджетних дефіцитів шляхом нарощення державних позик на певних етапах економічного розвитку є менш болючим кроком для суспільства, ніж збільшення податкового тягара. Державний кредит фактично слугує механізмом перерозподілу податкового тягара на майбутні покоління. Але державні позики не можна вважати панацеєю від економічних криз, оскільки наявність кредитних коштів призводить до необхідності сплати відсотків та обслуговування невчасно сплачених державних боргів. У процесі перерозподілу боргових ресурсів між усіма учасниками відбувається тісна взаємодія всіх ланок фінансової системи країни. Особливості перерозподілу боргових активів відображено на рис. 1.6.

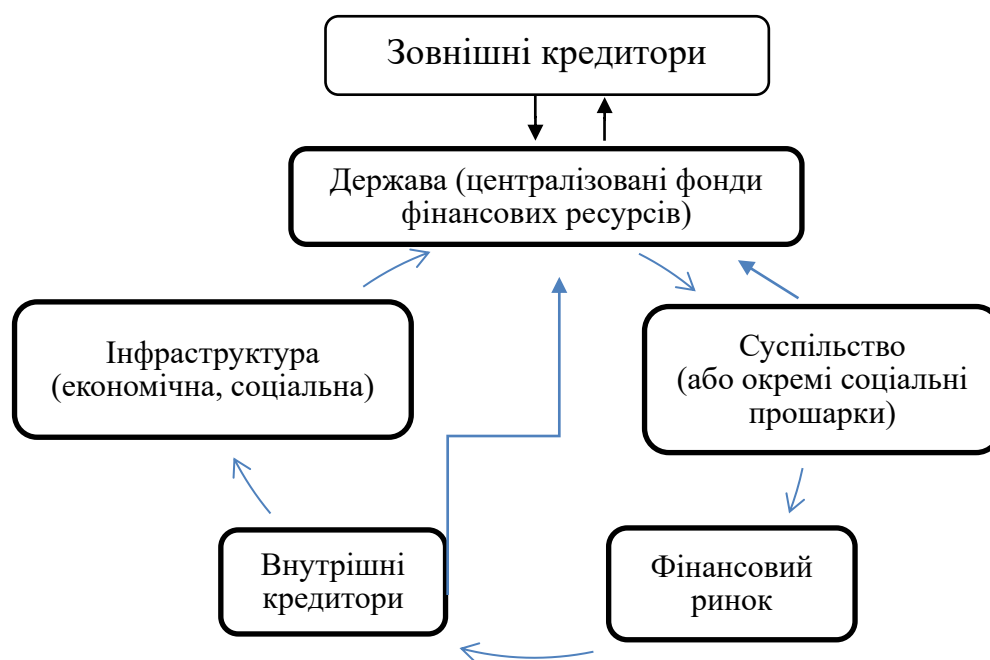

Рисунок 1.6 – Перерозподіл боргових ресурсів у межах фінансового простору

Незважаючи на інструменти та методи залучення боргових активів до економіки країни, важливим залишається той факт, що їх розподіл у межах фінансового простору здійснюється на макро- та мікрорівнях та може мати різні прояви впливу на активність перерозподільних процесів.

Формування боргової активності держави відбувається шляхом залучення коштів від зовнішніх та внутрішніх кредиторів. Інтенсивність запозичень безпосередньо залежить від цілей стратегічного розвитку та напрямів використання мобілізованих ресурсів. Використання зовнішніх джерел фінансування дозволяє використовувати кошти без впливу на грошовий обіг у межах країни. Внутрішні запозичення дозволяють активізувати інвестиційні процеси та поживити активність фінансового ринку країни.

Щодо впливу на суспільні відносини, варто визначити такі прояви перерозподілу боргових ресурсів:

- фінансування потреб окремих верств населення в межах соціальної політики держави за умови, якщо наявного бюджетного фінансування недостатньо в конкретно взятому проміжку часу;

- забезпечення соціально-економічного розвитку населення шляхом фінансування виробничої інфраструктури з метою поживлення процесів розвитку реального сектору економіки, створення додаткових робочих місць, забезпечення передумов підвищення соціальних стандартів;

- формування інвестиційного потенціалу, який виражається у процесі створення депозитів, придбанні корпоративних чи боргових цінних паперів тощо.

Розвиток інфраструктури є беззаперечною передумовою ефективного функціонування держави та суспільства. Особливо актуальним є питання розбудови реального сектору економіки, в якому формується понад 50 % вартості ВВП. У цьому ракурсі доцільно фінансувати створення нових господарюючих суб'єктів, технічне переоснащення, активізувати процеси простого та розширеного відтворення.

Економічна сутність державного боргу проявляється через дві властиві йому функції:

- 1) фіскальну, сутність якої проявляється через залучення коштів до бюджету для фінансування бюджетних видатків;

- 2) регулятивну, яка виражається у процесі коригування обсягу грошової маси через купівлю-продаж цінних паперів національним банком країни.

Фінансовий простір України в умовах глобалізаційних і деглобалізаційних трансформацій

Ці дві функції повною мірою не характеризують сутності державного боргу, оскільки він за своєю природою є явищем багатограним. Якщо розглядати державний борг щодо розвитку соціально-економічних процесів, варто зазначити його стимулюючу роль у процесі розширеного відтворення. В економічних джерелах літератури державному боргу надають роль джерела покриття дефіциту державного бюджету, водночас не розглядаючи його вплив на розвиток суспільства в цілому. Розуміння сутності державного боргу як негативного явища стало притаманним для багатьох сфер економічного життя.

Інтенсивність використання боргових інструментів характеризується структурою зовнішнього та внутрішнього державного боргу країни, відображеній у табл. 1.6.

Таблиця 1.6 – Динаміка державного боргу України з 2016 по 2022 роки, млрд грн

Показники	Період						
	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Державний борг	1650,8	1833,7	1860,5	1761,4	2259,2	2362,5	4071,7
Внутрішній	670,6	753,4	761,1	829,5	1000,7	1062,6	1460,7
Зовнішній	980,2	1080,3	1099,4	931,9	1258,5	1299,9	2610,9
Гарантований державний борг	278,9	308,0	308,1	237,0	292,7	309,3	356,6

Джерело: складено автором на основі даних Міністерства фінансів України.

Динаміка залучення боргових ресурсів на світовому рівні характеризується щорічним приростом. У період з 2016 по 2021 роки обсяг зовнішнього боргового фінансування збільшився на 319,7 млрд грн, у відсотковому співвідношенні таке зростання становить 5–6 %¹¹⁷. У загальному середньорічний приріст зовнішнього боргового фінансування становив 22 %. З 2021 по 2022 роки розмір зовнішнього боргу зріс на 1 311 млрд грн (200,6 %). Найбільшу питому вагу у структурі

¹¹⁷ Мінфін: у вересні 2022 року до загального фонду державного бюджету надійшло 156,1 млрд гривень. Єдиний вебпортал органів виконавчої влади в Україні. URL : <https://www.kmu.gov.ua/news/minfin-u-veresni-2022-roku-do-zahalnoho-fondu-derzhavnoho-biudzhetu-nadiishlo-1561-mlrd-hryven>

боргових зобов'язань України становлять зовнішні боргові зобов'язання, оскільки вони забезпечені більш широким колом джерел фінансування, мають більші обсяги кредитування та можуть фінансувати окремі цільові програми.

Офіційні джерела інформації свідчать, що протягом останнього періоду часу до початку воєнних дій залучення зовнішніх боргових ресурсів здійснювалось на програми розвитку аграрного сектору економіки, для підтримки економічного розвитку країни та боротьби з коронавірусною інфекцією. Однак постійне зростання потреби у додатковому фінансуванні і мирний період часу свідчить про низький ступінь продуктивності використання вищезазначених ресурсів.

Темпи зростання внутрішнього державного боргу, порівняно з зовнішнім, є досить незначним. Упродовж 2016–2021 років обсяг внутрішнього боргу зріс на 392 млрд грн, обсяг відносного приросту становить 58,5 %. З початком повномасштабної агресії обсяг внутрішнього залучення боргових активів, порівняно із попереднім періодом, збільшився на 398,1 млрд грн.

У процесі пошуку джерел фінансування потреб за умов війни уряд країни активно використовує боргові фінансові інструменти, джерелами яких є як внутрішні, так і зовнішні кредитори. Найбільш популярним інструментом мобілізації фінансових ресурсів, у межах України, із залученням інвесторів – фізичних осіб та суб'єктів підприємницького кластеру, стали військові облігації державної позики.

Військові облігації державної позики порівняно новий фінансовий актив в системі боргової політики держави. Основне призначення військових облігацій державної позики – забезпечення потреб фінансування військової та соціальної сфери на період воєнних дій¹¹⁸. Вони реалізуються на фінансових аукціонах з обмеженим колом трейдерів. Станом на жовтень 2022 року військові облігації в Україні розміщені в обсягах, відображених у табл. 1.7.

¹¹⁸ Військові ОВДП / Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL : https://mof.gov.ua/uk/local_bonds_issued_during_the_war_time-572

Таблиця 1.7 – Перелік військових облігацій державної позики,
розміщених на ринку станом на жовтень 2022 року

Вид цінного паперу	Грошова одиниця	Термін	Ставка, %
Військові облігації державної позики	Гривня	3 місяці	9,5
		6 місяців	від 10 до 12
		1 рік	від 11 до 14
		1,5 роки	від 11,5 до 16
		2 роки	14
	Долар США	3 місяці	3,5
		1 рік	від 3,7 да 4,5
	Євро	8 місяців	2,5
		1 рік	2,5

Джерело: складено автором на основі [117, 118].

Упродовж 40 днів з початку повномасштабного вторгнення Міністерство фінансів України розмістило військових облігацій на суму 29 млрд грн та 12 млн дол США. Найбільша частка військових облігацій внутрішньої державної позики зосереджена в інвестиційних портфелях первинних банків-дилерів. Офіційна статистика, подана Національним банком України, свідчить про сталі темпи зростання обсягів торгів на вторинному ринку впродовж тижня, приріст становив приблизно 7 млрд грн¹¹⁹. Станом на 4 квітня 2022 року понад 4 тисячі громадян та представників підприємницьких структур стали власниками військових ОВДП на суму понад 4,8 млрд грн та 2,6 млн дол. США.

Найбільший обсяг військових ОВДП зосереджений у банківських установах. На другому місці облігації, придбані фізичними особами та підприємцями:

– станом на вересень 2022 року їх частка у загальному обсязі цінних паперів у гривневому еквіваленті становить 15,8 % (14 128,3 млн грн);

– у доларах США частка таких кредиторів становить 22,7 % (199,9 млн дол. США);

– частка військових ОВДП у євро – 52,6 % (150,3 млн євро)¹²⁰.

¹¹⁹ Обсяг вкладень громадян та представників бізнесу України у військові облігації становить майже 5 млрд грн – депозитарій НБУ / Офіційний сайт Національного банку України. URL : <http://surl.li/gfsxc>

¹²⁰ Виплати уряду за погашеннями ОВДП із початку повномасштабної війни на 54,1 млрд грн перевищують запозичення від продажу відповідних цінних паперів на аукціонах / Офіційний сайт Національного банку України. URL : <http://surl.li/gfswr>

Незважаючи на активну участь громадян у фінансуванні військових потреб, виплати уряду на погашення цього виду боргових інструментів перевищують обсяги коштів, залучених у результаті проведення аукціонів. Щомісяця уряд отримував такі результати:

- станом на квітень 2022 року сальдо внутрішніх боргових операцій мало від’ємний результат, становило 2 850,5 млн грн;
- у травні 2022 року – 411,0 млн грн;
- у червні 2022 року – 20 997,2 млн грн;
- у липні 2022 року – 17 095,7 млн грн;
- у серпні 2022 року – 24 456,2 млн грн.

Варто зазначити, що, крім фізичних та юридичних осіб, активним покупцем військових ОВДП є Національний банк України. У червні орієнтовний обсяг таких облігацій в активах НБУ становить приблизно 190 млрд грн (березень – 20 млрд, квітень-травень – по 50 млрд грн, червень – 70 млрд грн)¹²¹.

Незважаючи на зростання обсягів запозичень через військові облігації, доволі спірним залишається питання їх фінансування з боку державних фінансових установ, зокрема Національного банку України. Відповідно до чинного законодавства дефіцит державного бюджету заборонено фінансувати за рахунок коштів Національного банку України. У загальній сумі коштів, отриманих за рахунок розміщення на внутрішньому фондовому ринку військових ОВДП, близько 50 % профінансовано за рахунок НБУ. Тобто фактично брак коштів був компенсований за рахунок випуску цього виду цінних паперів Мінфіном України і придбання їх центральним банком країни (у якому зосереджена чимала частка національного багатства держави). Тобто складається ситуація, коли один державний орган фінансує потреби іншого за рахунок спільних державних коштів, а це зі свого боку створює певні колізії у законодавчому полі.

Правління НБУ на офіційних сторінках повідомляє, що придбання цих цінних паперів здійснюється шляхом додаткової емісії грошової маси, що призводить до зростання інфляційних процесів та зменшення рівня довіри до національної грошової одиниці.

¹²¹ НБУ здійснив викуп військових ОВДП на 70 млрд грн та наголошує на необхідності активізації ринкових боргових залучень / Офіційний сайт Національного банку України. URL : <http://surl.li/gfsxr>

Фінансовий простір України в умовах глобалізаційних і деглобалізаційних трансформацій

На основі проведеного аналізу можна виокремити позитивні та негативні аспекти використання боргових активів порівняно з мирним та військовим станом у межах країни (табл. 1.8).

Таблиця 1.8 – Переваги та недоліки використання боргових фінансових активів у мирний та військовий час

	Переваги	Недоліки
Мирний час	Поява додаткових джерел фінансування без зміни основних напрямів забезпечення функціонування держави в поточному бюджетному періоді	Зростання обсягів боргових зобов'язань
	Використання позикових ресурсів як джерела фінансування інвестиційних проєктів економічного та соціального значення	Ймовірність підвищення податкового навантаження на окремі групи платників податків
	Змога фінансувати потреби органів місцевого самоврядування в короткостроковій перспективі	Зростання потреби в обслуговуванні державного боргу
		Зниження інвестиційного потенціалу за умови використання боргових активів на потреби поточного фінансування
		Інфляційні процеси
За умов війського стану	Механізм швидкої мобілізації фінансових ресурсів для забезпечення обороноздатності країни (озброєння, амуніція, ліки, транспорт тощо)	Ймовірність зростання фіскального тиску
	Забезпечення фінансуванням захищених статей видатків Державного бюджету України	Нарощення боргової складової у системі державних фінансів, зростання витрат на обслуговування державного боргу
	Зростання патріотичної складової (на прикладі військових облігацій державної позики)	Емісія національної грошової одиниці для фінансування потреб держави і, як наслідок, інфляція
		Ймовірність виникнення дефолту країни-боржника
		Зниження дохідності раніше емітованих цінних паперів

Джерело: складено автором на основі [8, 9, 14].

Підсумовуючи, можна зробити висновки. Боргові джерела фінансування є невід’ємною складовою сфери публічних фінансів. У результаті залучення боргових ресурсів відбувається їх активний перерозподіл у межах фінансового простору країни. Індикаторами ефективності їх використання можуть слугувати показники економічного чи соціального зростання, підвищення якості інвестиційного клімату чи зростання сектору реальної економіки. За будь-яких інших наслідків можна говорити про неефективність використання залучених коштів.

В умовах довоєнного періоду боргова політика розглядається як підсистема бюджетної політики, основна мета якої – забезпечити наслідки невдалої бюджетної політики, зокрема, компенсувати розмір дефіциту державного бюджету. З цією метою варто вжити таких заходів для забезпечення ефективності залучення, перерозподілу та використання боргових ресурсів у межах внутрішньодержавного фінансового простору:

- 1) розглядати боргову політику як відокремлену сферу фінансової політики держави;
- 2) забезпечити процедуру середньострокового планування, не обмежуючись процесами управління та обслуговування державного боргу;
- 3) впровадити на законодавчому рівні оцінку ефективності боргової політики на основі отриманих ефектів згідно із цільовими програмами фінансування або динаміки соціально-економічного розвитку країни.

Військові облігації державної позики як відносно новий інструмент залучення коштів у короткостроковій перспективі проявили свою ефективність. Проте, незважаючи на це, існує ряд негативних факторів, які нівелюють позитивні наслідки їх використання. Для зменшення негативних аспектів залучення фінансових ресурсів через розміщення військових облігацій внутрішньої державної позики варто:

- змінити цільове направлення коштів, кінцевою метою використання яких має стати забезпечення лише військових потреб¹²². Для фінансування соціальної сфери варто використовувати власні бюджетні ресурси та фінансові транші від іноземних партнерів (МВФ, США);

¹²² Шепиленко В. Ю. Економічні наслідки російської агресії. Законодавче забезпечення формування та реалізації державної політики України в умовах воєнного стану : колективна монографія : у 4 т. / заг. ред. : Р. О. Стефанчук, І. М. Мищак, Л. А. Савченко ; Інститут законодавства Верховної Ради України. К. : Видво «Людмила», 2022. С. 95–109.

Фінансовий простір України в умовах глобалізаційних і деглобалізаційних трансформацій

– відмовитися від фінансування дефіциту державного бюджету за рахунок емісії грошової одиниці. Розміщувати військові ОВДП у переважній більшості на вторинному фінансовому ринку, що дозволить забезпечити зниження рівня інфляції, зростання якості перерозподілу фінансових активів;

– створити групу фінансових інструментів, які дозволять залучати кошти на розвиток економічної інфраструктури на державному рівні.

Практичне втілення запропонованих висновків і рекомендацій здатне позитивно вплинути на формування та зміцнення фінансового простору України. Водночас існує й ряд інших аспектів впливу на фінансовий простір, пов'язаних з організацією державного фінансового контролю, що визначає хід подальшого дослідження.

1.5. Світова практика організації державного фінансового контролю в контексті формування фінансового простору

Розглядаючи поняття «фінансовий простір», вище вже зверталася увага на його сутність як системну взаємодію суб'єктів фінансових відносин та особливу роль держави у його організації та ефективності. Розуміючи складність практичного втілення цих ключових характеристик фінансового простору, особливого значення набуває дієвість національної системи фінансового контролю, зі свого боку потребує вивчення та адаптації відповідного зарубіжного досвіду. Очевидно, що державний фінансовий контроль в Україні має здійснюватись з урахуванням досвіду організації системи фінансового контролю в інших країнах з метою використання їх позитивного досвіду в цьому питанні, що спонукає зупинитися на цих питаннях більш предметно.

Базовим документом практично для всіх держав з питань зовнішнього державного контролю є Лімська декларація керівних принципів контролю. Вона не містить чітких рекомендацій про те, як повинні призначатися члени вищого контрольного органу і про терміни їх повноважень.